

Sygnatura akt I C 64/13

Dnia 29 listopada 2013 roku

Sąd Okręgowy w Sieradzu – Wydział I Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: S.S.O. Przemysław Majkowski

Protokolant: staż. Kinga Majczak

po rozpoznaniu w dniu 29 listopada 2013 roku w Sieradzu na rozprawie

sprawy z powództwa K. G.

przeciwko Skarbowi Państwa – (...)w S.

o zadośćuczynienie

1. oddała powództwo;
2. zasądza od Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Sieradzu na rzecz adwokat M. B. kwotę 4428 (cztery tysiące czterysta dwadzieścia osiem) złotych brutto tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego ustanowionego dla podwoda z urzędu;
3. nie obciąża powoda kosztami postępowania sądowego.

Sygn. akt I C 64/13

UZASADNIENIE

W dniu 15 marca 2013 roku (data wpływu) powód K. G. wniósł pozew przeciwko Skarbowi Państwa – Zakładowi Karnemu w S. o zapłatę kwoty 100 000,00 zł tytułem zadośćuczynienia. W uzasadnieniu swojego żądania podał, iż w czasie gdy odbywał karę pozbawienia wolności w pozwanym (...)warunki panujące w celach mieszkalnych były nieodpowiednie tj. panowało w nich nadmierne przeludnienie, powierzchnia przypadająca na jednego osadzonego była mniejsza niż 3 m², brakowało sprzętu kwaterunkowego, a kącki sanitarne nie były trwale oddzielone od reszty pomieszczenia. Zaznaczył, że cele nie miały odpowiedniej wentylacji, okna były przesłonięte, a ściany zagrzybione, (pозew – k.3-3v).

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa, zaprzeczając aby zarzuty podnoszone przez powoda polegały na prawdzie, (odpowiedź na pozew – k.23-24).

Pismem procesowym z dnia 27 listopada 2013 roku pełnomocnik powoda rozszerzył powództwo do kwoty 120 000,00 zł tytułem zadośćuczynienia, (pismo procesowe – k.69-70).

Sąd Okręgowy ustalił, co następuje:

Powód K. G. przebywał w (...)w okresie:

- od 16.05.2013 r. – pawilon C- Oddział II – cela nr 65;
- od 15 do 16.05.2013 r. – pawilon A- Oddział I – cela nr 11;
- od 08.11.2010 r. do 15.04.2011 r. – pawilon A- Oddział I – cela nr 27;
- od 03.08.2010 r. do 08.11.2010 r. – pawilon A- Oddział I – cela nr 6;

- od 26.07.2010 r. do 03.08.2010 r. – pawilon C- Oddział II- cela nr 44;
- od 19 lipca 2010 r. do 26.07.2010r. – pawilon C – Oddział I – cela nr 14;
- od 21.-6.2010 r. do 19.07.2010 r. – pawilon C – Oddział II- cela nr 44;
- od 06.05.2010 r. do 21.06.2010 r. – pawilon C – Oddział II- cela nr 59;
- od 22.04.2010 r. do 06.05.2010 r. – pawilon C – Oddział I- cela nr 11;
- od 29.01.2010 r. do 22.04.2010 r. – pawilon B – Oddział I – cela nr 12;
- od 26.01.2010 r. do 29.01.2010 r. – pawilon B – Oddział II – cela nr 22;
- od 09.12.2009 r. do 26.01.2010 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 40;
- od 27.07.2009 r. do 09.12.2009 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 55;
- od 15.07.2009 r. do 27.07.2009 r. – pawilon C - Oddział I – cela nr 18;
- od 15.07.2009 r. do 09.07.2009 r. – pawilon C – Oddział I – cela nr 11;
- od 23.06.2009 r. do 09.07.2009 r. – pawilon A – Oddział I, cela nr 26;
- od 18.06.2009 r. do 23.06.2009 r. – pawilon C – Oddział II- cela nr 67;
- od 20.04.2009 r. do 18.06.2009 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 40;
- od 14.04.2009 r. do 20.04.2009 r. – pawilon B – Oddział I – cela nr 18;
- od 01.04.2009 r. do 14.04.2009 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 40;
- od 14.03.2009 r. do 01.04.2009 r. - pawilon C – Oddział II – cela nr 50;
- od 03.03.2009 r. do 14.03.2009 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 40;
- od 13.02.2009 r. do 03.03. 2009 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 49;
- od 13.02.2009 r. do 13.02.2009 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 58;
- od 09.02.2009 r. do 13.02.2009 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 59;
- od 25.01.2009 r. do 09.02.2005 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 40;
- od 15.01.2009 r. do 25.01.2009 r. – pawilon C – Oddział I – cela nr 11;
- od 16.12.2008 r. do 15.01.2009 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 40;
- od 04.12.2008 r. do 16.12.2008 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 43;
- od 17.11.2008 r. do 04.12.2008 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 56;
- od 26.09.2008 r. do 17.11.2008 r. – pawilon C – Oddział II – cela nr 50;
- od 04.09.2008 r. do 25.09.2008 r. – pawilon B – Oddział I – cela nr 17,

(dowód: wykaz rozmieszczenia powoda – k.25 - 26).

W czasie gdy powód był osadzony w (...)w S. wszystkie cele były wyposażone w standardowy sprzęt kwaterunkowy zapewniający każdemu osadzonemu osobne miejsce do spania i jedzenia oraz przechowywania żywności i rzeczy osobistych. W tamtym okresie w żadnej z cel nie było bieżącej ciepłej wody. Był natomiast kącik sanitarny wydzielony płytami paździerzowymi, na profilach stalowych, z drzwiami (za wyjątkiem cel nr 4 i 11, gdzie zabudowy kącika sanitarnego były murowane). Każda cela miała wentylację grawitacyjną, podlegającą okresowej kontroli. W każdej znajdował się stół i odpowiednia ilość taboretów. Co miesiąc były wydawane środki do higieny osobistej oraz do mycia naczyń i toalety. Sprzęt był systematycznie poddawany przeglądom oraz na bieżąco konserwowany lub w razie potrzeby naprawiany. Skazani zawsze mogli zgłosić przełożonym przypadki wymagające w tym zakresie natychmiastowej interwencji. Skazani mieli możliwość kąpieli w łaźni raz w tygodniu. Każda z cel posiadała dostęp do światła dziennego i oświetlenie elektryczne. Cele były wyposażone w koce, materace, grzejniki. W (...)w S. przeprowadzane są sukcesywnie remonty poszczególnych oddziałów mieszkalnych, w miarę potrzeb i zgodnie z harmonogramem prac remontowych. W razie wystąpienia w celach mieszkalnych szkodliwych owadów prowadzone są lokalnie działania dezynsekcyjne poprzez wydawanie pułapek feromonowych, a w razie potrzeby przez zewnętrzną firmę dezynsekcyjną, (dowód: zeznania świadka T. R. – protokół rozprawy z dnia 29 listopada 2013 roku – 00:41:19 – 01:14:01 w zw. z k. 85v- 87v)

Osadzonym w(...)w S. była zapewniona codzienna opieka lekarska i pielęgnarska w tym psychologiczna, (dowód: zeznania świadka D. J. protokół rozprawy z dnia 29 listopada 2013 roku – 00:22:09 – 00:41:01 w zw. z k. 85-85v).

W(...)w S. były i są nadal organizowane zajęcia oświatowo – kulturalne i sportowe, które odbywają się w świetlicy centralnej. Osadzonym zapewnia się takie rozrywki jak gra w szachy, warcaby, tenis stołowy i badminton. Odbywają się też zajęcia sportowe na świeżym powietrzu. W świetlicy organizowane są projekcje filmowe, koncerty, spotkania z zaproszonymi gośćmi. W większości cel osadzeni mają własne telewizory. Mogą również korzystać z działającej na terenie zakładu biblioteki. Osadzeni biorą udział w takich zajęciach po uprzednim zgłoszeniu zainteresowania takimi zajęciami wychowawcy. Powód miał możliwość korzystania z takich zajęć, (dowód: zeznania świadka D. J. protokół rozprawy z dnia 29 listopada 2013 roku – 00:22:09 – 00:41:01 w zw. z k. 85-85v)..

Powyższy stan faktyczny, Sąd ustalił w oparciu o materiał dowodowy zebrany w sprawie w postaci zeznań świadków: D. J. i T. R., które to dowody, w zakresie ustalonych wyżej faktów, Sąd uznał za wiarygodne i mające oparcie w pozostałym zebrany w sprawie materiale dowodowym. Ustalając stan faktyczny, Sąd wziął również pod uwagę częściowo zeznania powoda złożone na okoliczność przebywania w(...)w S..

Sąd nie dał przy tym wiary zeznaniom powoda w tej części, w której podał, że w celach, w których przebywał w (...) S. było zawsze przeludnienie, w tym, że panowały tam złe warunki sanitarne, Sąd za niewiarygodne uznał również twierdzenia powoda, w których podał, że nie mógł korzystać z zajęć kulturalno – oświatowych. Powyższe zeznania nie znajdują potwierdzenia w pozostałym zebrany w sprawie materiale dowodowym. Z zeznań T. R., i D. J. wynika, że wyposażenie cel, oświetlenie w celach, warunki sanitarne, a także organizowanie więziom zajęć kulturalno - oświatowych było zgodne z obowiązującymi przepisami. Powód przy tym w sposób subiektywny przedstawiał warunki odbywania kary pozbawienia wolności (...)w S., wyolbrzymiając niedogodności związane z odbywaniem kary izolacyjnej.

Sąd - na podstawie przepisu art. 302 k.p.c. - ograniczył dowód z przesłuchania stron do przesłuchania powoda i oddalił w całości wnioski dowodowe zgłoszone przez pełnomocnika powoda w piśmie z dnia 27 listopada 2013 roku. Przede wszystkim Sąd oddalił wnioski o przesłuchanie powołanych świadków, gdyż okoliczności na jakie świadkowie ci mieli zeznawać zostały już w sprawie ustalone. Z zeznań T. R. jasno bowiem wynika jaki był stan cel, w których powód odbywał karę pozbawienia wolności, a także fakt, iż po grudniu 2009 roku w celach tych nie występowało przeludnienie. Sąd oddalił przy tym wniosek o załączenie decyzji wydanych na podstawie art. 110§2a-2c k.k.w. oraz innych dokumentów potwierdzających fakt przeludnienia. Z zeznań wymienionego świadka jasno bowiem wynika, że takie decyzje wobec powoda nie były wydawane i po grudniu 2009 roku na pewno nie przebywał on w celi przeludnionej. Strona powodowa nie może przerzucać ciężaru dowodu na pozwanego, obowiązkiem powoda było wykazanie, że przebywał w celi przeludnionej, a wobec brzmienia przepisów k.k.w. złożenie decyzji nakazującej

odbywanie kary pozbawienia wolności w warunkach przeludnienia. Skoro takiej decyzji nie przedłożono to wynika z tego, że powód nie przebywał w warunkach przeludnienia.

Sąd oddalił także wniosek o załączenie dokumentacji potwierdzającej stan techniczny i stan wyposażenia cel, gdyż z zeznań T. R. wynika, że takiej dokumentacji u pozwanego nie prowadzi się. Nadto okoliczności te zostały już wykazane na podstawie zeznań wymienionego świadka, który podał, że stan techniczny cel i warunki tam panujące są zgodne z obowiązującymi przepisami prawa. Z tych też przyczyn Sąd oddalił wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu budownictwa. Zwłaszcza, iż świadek T. R. podał, że cele podlegają sukcesywnemu remontowi, zatem obecnie nie sposób ustalić jaki był stan techniczny w poszczególnych celach w okresach gdy powód w nich przebywał. Podobnie ocenić należało wniosek o dopuszczenie biegłego z zakresu mykologii. Jak wynika z zeznań T. R. zdarza się, że niektóre cele okresowo są zagrzybione, ale zagrzybienia te regularnie są usuwane, zatem nie sposób ustalić, czy w czasie gdy powód przebywał w konkretnej celi występowało tam zagrzybienie.

Sąd oddalił także wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego psychiatry i psychologa, gdyż jak wynika z ustalonego materiału dowodowego powód nie odbywał kary pozbawienia wolności w złych warunkach mieszkaniowych, niezgodnych z przepisami prawa, zatem nie sposób doszukać się związku przyczynowego między odbywaniem przez niego kary, a hipotetycznym pogorszeniem jego stanu zdrowia.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwo podlegało oddaleniu w całości.

Zgodnie z art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przyrodzona i niezbywalna godność człowieka jest nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Obowiązek ten powinien być realizowany przez władze publiczne przede wszystkim tam, gdzie Państwo działa w ramach imperium realizując swoje zadania represyjne, których wykonanie nie może prowadzić do większego ograniczenia praw człowieka i jego godności, niż to wynika z zadań ochronnych i celu zastosowanego środka represji.

Wymóg zapewnienia przez Państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z podstawowych wymogów nowożytnego państwa prawa, znajdującym wyraz w normach prawa międzynarodowego. Stanowi o tym wprost art. 10 ust. 1 ratyfikowanego przez Polskę Międzynarodowego Paktu Praw Osobistych i Publicznych z dnia 19 grudnia 1966 roku (Dz. U. z 1977 roku, Nr 38, poz. 167 i 169) głoszący, że każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka. Także art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 grudnia 1950 roku, ratyfikowanej przez Polskę w 1993 roku (Dz. U. z 1993 roku, Nr 61, poz. 284 ze zm.) stanowiący, że nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu, wprowadza obowiązek władzy publicznej zapewnienia osobom osadzonym w zakładach karnych godziwych i humanitarnych warunków odbywania kary pozbawienia wolności, nienaruszających godności ludzkiej. Łączy się z tym wynikający z art. 8 ust. 1 Konwencji nakaz poszanowania życia prywatnego obywateli i ich prawa do intymności, co w odniesieniu do osób osadzonych w zakładach karnych oznacza obowiązek zapewnienia takich warunków bytowych i sanitarnych, w których godność ludzka i prawo do intymności nie doznają istotnego uszczerbku.

Odpowiednikami powyższych norm prawa międzynarodowego są art. 40, 41 ust. 4 i 47 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wprowadzające wyżej wskazane zasady na grunt prawa polskiego.

Precyzując rodzaj naruszonych dóbr, uzasadniających roszczenie o zadośćuczynienie, dochodzone w niniejszej sprawie, powód przyjął, iż zachowanie pozwanego naruszyło jego dobro osobiste w postaci czci, godności osoby ludzkiej i prawa do prywatności.

Na gruncie prawa polskiego można uzasadnić żądanie powoda, z tytułu zadośćuczynienia, regulacją wynikającą z art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c., bowiem pozwany zobowiązany był do zapewnienia powodowi takich warunków bytowych i sanitarnych, w których godność ludzka i prawo do prywatności nie doznałyby istotnego uszczerbku.

Jednak zważyć należy, iż na styku praw jednostki a praw zagwarantowanych ogółowi niejednokrotnie dochodzi do problemu ograniczenia uprawnień jednostkowych celem zagwarantowania prawa ogółu, bądź też odwrotnie. W przypadku gdy dojdzie do konieczności ograniczenia praw jednostki, ograniczenia te muszą być każdorazowo uznane za niezbędne (konieczne) w demokratycznym państwie prawnym, ze względu na interes bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku prawnego lub prawa i wolności innych osób. Ograniczenia te precyzuje Konstytucja (art. 31 ust. 3 i art. 41 ust. 1), a także przepisy prawa międzynarodowego, które zostały ratyfikowane przez Polskę (w tym art. 9 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych czy art. 5 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności).

Stwierdzić dalej należy, że żadne z dóbr osobistych, także te wskazane przez powoda, nie mają charakteru absolutnego - bezwzględnego. W określonych przypadkach przepisy prawa mogą bowiem przewidywać ich uzasadnione ograniczenie. Do takiego uzasadnionego przypadku zaliczyć należy także stan jakim jest okres odbywania kary pozbawienia wolności. Oczywistym jest, iż już sama istota kary pozbawienia wolności polega na czasowym ograniczeniu wskazanych przez powoda dóbr osobistych. Ograniczenie to jednakże, jak sama nazwa wskazuje, nie ma charakteru całkowitego. Następuje tylko w tym zakresie, w jakim jest to konieczne dla zapewnienia realizacji dobra chronionego przez państwo, i tylko w takim zakresie ograniczenie to można uznać za normalny element kary pozbawienia wolności. W doktrynie podnoszone jest, iż brak jest przepisów rangi międzynarodowej, które regulowałyby ściśle kwestię warunków bytowych osób pozbawionych wolności oraz przepisów, które w sposób konkretny wskazywałyby jakie ściśle określone warunki powinny obowiązywać w zakładach karnych państw sygnatariuszy. Wiele z nich wskazuje natomiast jakie ogólne standardy powinny spełniać pomieszczenia mieszkalne, dostrzegając ich znaczenie dla realizacji celów całości systemu penitencjarnego. Każde z państw, w tym Polska, we własnym zakresie reguluje kwestie bytowe skazanych. Normy te są zmienne, zależne od wypadkowej uwarunkowań kulturowych, społecznych oraz ekonomicznych kraju. Każdorazowo jednak spełniają one przyjęte minima gwarancji praw jednostki, pomimo ich ograniczenia (vide: N. P., Prawo podmiotowe więźniów do powierzchni mieszkalnej, Państwo i Prawo (...) str. 85).

W Polsce zasady odbywania kary pozbawienia wolności reguluje przede wszystkim ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90 poz. 557) a szczególne znaczenie z punktu widzenia zarzutów podniesionych przez powoda ma art. 110 § 2 k.k.w., w ramach którego ustawodawca zagwarantował, iż w celach mieszkalnych powierzchnia przypadająca na jednego skazanego nie może wynosić mniej niż 3 m², cele muszą być wyposażone w odpowiedni sprzęt zapewniający warunki higieny, dostateczny dopływ świeżego powietrza i odpowiednią temperaturę i oświetlenie. Jedynie w szczególnie uzasadnionych i okresowych wypadkach, art. 248 k.k.w., obowiązujący do 6 grudnia 2009r., przewidywał możliwość ograniczenia wielkości powierzchni celi. Realizując delegację ustawową, z art. 249 § 3 ust. 2 k.k.w., Minister Sprawiedliwości, rozporządzeniem z dnia 17 października 2003 roku (Dz. U. Nr 186 poz. 1820), określił w sposób szczególny warunki bytowe osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych. W jego ramach uregulował kwestię przyznawanej więźniom odzieży, obuwia, pościeli, środków higieny, konserwacji oraz sprzętu stołowego, jak też normy wyposażenia w sprzęt kwaterek cel mieszkalnych, miejsc i innych pomieszczeń w zakładach karnych. Rozporządzenie to wraz z powołanym przepisem k.k.w. jest podstawowym aktem prawnym gwarantującym więźniom w Polsce przewidziane przez polskiego ustawodawcę tzw. standardy odbywania kary pozbawienia wolności. Są one sui generis idealnym wzorcem polskiego ustawodawcy, który powinien być każdorazowo zapewniony osobom osadzonym, jako gwarancja zapewnienia pewnej równowagi pomiędzy prawami jednostki a koniecznością ich ograniczenia dla potrzeb ogółu.

Zważyć dalej należy, że samo naruszenie powyższych norm nie może jednak prowadzić do konstatacji, iż doszło do naruszenia konkretnego dobra osobistego, bowiem dobro osobiste, samo w sobie, nie jest wprost powiązane z normą prawną gwarantującą minimalne standardy dla osób odbywających karę pozbawienia wolności. Normy te mają jedynie gwarantować przestrzeganie dóbr osobistych. Ich naruszenie nie musi oznaczać, iż konkretne dobro osobiste rzeczywiście zostało naruszone, niewątpliwie jednak może prowadzić do takiegoż ustalenia in concreto (vide: stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z dnia 28 lutego 2007 roku, w sprawie sygn. akt V CSK 431/06 oraz Sądu Apelacyjnego w Gdańsku w wyroku z dnia 26 lutego 2009 roku w sprawie sygn. akt I ACa 21/09, który

w uzasadnieniu stwierdził, iż odpowiedzialność na podstawie art. 3 Konwencji w zasadzie nie następuje za samo przebywanie osadzonego w przeludnionej celi).

Z powyższych orzeczeń ale również orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, wynika, iż dla oceny czy nastąpiło naruszenie art. 3 Konwencji konieczne jest kompleksowe zbadanie warunków pobytu skazanego, nie jest wystarczającym natomiast samo stwierdzenie nienormatywnej wielkości celi. Dopiero ustalenie, że przeważająca większość elementów składających się na ogół warunków i rygorów pobytu podlega negatywnej kwalifikacji może stanowić o naruszeniu tego przepisu. Ocenie poddać należy więc nie tylko powierzchnię celi ale również liczbę i płeć osób w niej osadzonych, warunki sanitarne, możliwość zachowania prywatności, ilość czasu spędzanego poza celą, możliwość korzystania z zajęć sportowych, możliwość pracy, wiek, stan zdrowia, następstwa psychiczne i fizyczne. Istotne jest również czy traktowanie skazanego uznane za poniżające było zamierzone, czy doszło do negatywnych następstw ewentualnego naruszenia w osobowości i zdrowiu poszkodowanego. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka kładzie nacisk na obiektywną ocenę przyczyny, skutków i zamiaru, nie zaś subiektywne odczucie dyskomfortu osadzonego .

Wskazać również należy, iż dla przyjęcia odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych zgodnie z art. 24 k.c. konieczne jest łączne zaistnienie 3 przesłanek: bezprawność działania sprawcy, istnienia dobra osobistego podlegającego ochronie i jego naruszenie lub zagrożenie, przy czym pierwsza przesłanka jest objęta domniemaniem prawnym, co oznacza, że powód nie musi jej wykazywać. Pozostałe przesłanki muszą być, zgodnie z ogólną zasadą dowodową wyrażoną w art. 6 k.c. i art. 232 k.p.c., wykazane przez powoda. Dopiero w przypadku skutecznego wykazania naruszenia dobra osobistego pozwany mógłby zwolnić się z odpowiedzialności poprzez wykazanie, iż jego działanie (zaniechanie) nie miało charakteru bezprawnego – tj. było zgodne z wiążącym go prawem (domniemanie bezprawności działania).

W przedmiotowej sprawie strona powodowa nie wykazała, aby w celach, których przebywał powód niezachowane były normy powierzchniowe. Jak wynika z zeznań kierownika działu penitencjarnego ZK w S. nie ma w tej jednostce penitencjarnej przeludnienia od grudnia 2009 roku. Zatem wcześniej takie zjawisko występowała, co oznacza, iż twierdzenie powoda o odbywaniu kary w warunkach sprzecznych z obowiązującymi przepisami, w celach, w których powierzchnia na jednego osadzonego okresowo nie wynosiła 3m² mogło być uzasadnione.

Zdaniem Sądu, w warunkach ustalonego stanu faktycznego w niniejszej sprawie, samo nawet stwierdzenie okresowego osadzenia powoda w warunkach wyżej wskazanych, nie jest wystarczającą przesłanką do przyjęcia odpowiedzialności Skarbu Państwa. Samo bowiem stwierdzenie okoliczności okresowego przeludnienia do 2009 roku, nie uzasadnia przyjęcia odpowiedzialności pozwanego za naruszenie dóbr osobistych powoda. Sąd podziela przy tym pogląd wyrażony przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z dnia 26 lutego 2009r., wydanym w sprawie I ACa 21/09, że powód winien był wykazać w jakich swoich odczuciach, ewentualnie konkretnie przewidzianych dobrach osobistych został dotknięty zachowaniem sprawcy i na czym polegało naruszenie jego sfery przeżyć, nie każdy bowiem przypadek osadzenia w celi przeludnionej, stanowi naruszenie dobra osobistego skazanego.

Zatem nawet gdyby przyjąć, iż powód przebywał w pewnym okresie w celi przeludnionej, to zdaniem Sądu nie jest to wystarczające do uznania, iż doszło do naruszenia jego godności czy prawa do prywatności. Zatem nie może on domagać się skutecznej ochrony w oparciu o art. 24 k.c. w związku z art. 448 k.c. i żądania zadośćuczynienia.

Powyższy pogląd jest uzasadniony w warunkach faktycznych niniejszej sprawy mimo, że, co do zasady, samo przebywanie osadzonego w przeludnionej celi, może prowadzić do naruszenia jego dobra osobistego, chociażby w postaci godnością a z punktu widzenia zarówno przepisów Prawa Unijnego jak i wewnętrznego (polskiego), jak i poglądów judykatury, prezentowanych w orzeczeniach Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego jak i Sądu Apelacyjnego w Gdańsku, umieszczenie osadzonego w celi nie posiadającej minimalnego, wskazanego w art. 110 k.k.w. metrażu na jedną osobę, jest działaniem Państwa noszącym znamiona bezprawności. Jednak bezprawność działania

pozwanego, polegająca na osadzeniu powoda w celach, w których powierzchnia na jednego osadzonego okresowo nie wynosiła 3m², nie jest wystarczającą przesłanką do przyjęcia odpowiedzialności Skarbu Państwa.

Stwierdzenie powyższe dodatkowo należy uzupełnić poprzez odesłanie do dorobku judykatury i doktryny, które wypracowały pewne okoliczności egzoneracyjne tzw. kontratypy, które uchylają bezprawność, tym samym powodują brak odpowiedzialności. Jedną z nich jest działanie w granicach obowiązującego prawa.

Przed przystąpieniem do dalszych rozważań wskazać należy, iż według twierdzeń pozwanego, - które nie zostały zakwestionowane przez powoda, więc w świetle art. 230 k.p.c., należy uznać je za udowodnione - zjawisko przeludnienia nie występuje w (...)w S. od grudnia 2009r. Jest to fakt istotny ze względu na obowiązujący do dnia 6 grudnia 2009r. przepis art. 248 § 1 k.k.w., zawarty w rozdziale XXII „Przepisy przejściowe i końcowe”, który przed uchyleniem (art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 9 października 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. Nr 190, poz. 1495) obowiązywał w brzmieniu: „W szczególnie uzasadnionych wypadkach dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego może umieścić osadzonych, na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3m². O takim umieszczeniu należy bezzwłocznie powiadomić sędziego penitencjarnego”.

Badaniem zgodności tego przepisu z Konstytucją zajmował się Trybunał Konstytucyjny w sprawie SK 25/07. W wyroku wydanym w tej sprawie w dniu 26 maja 2008r. (Dz. U. 96, poz. 620) Trybunał orzekł, że „Art. 248 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. 1997 r. Nr 90 poz. 557, ze zm.) jest niezgodny z art. 40, art. 41 ust. 4 i art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz nie jest niezgodny z art. 31 ust. 3 Konstytucji”. Sentencja tego wyroku zawiera jednak również pkt II, stanowiący, iż „Przepis wymieniony w części I wyroku traci moc obowiązującą z upływem 18 (osiemnastu) miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, co nastąpiło z dniem 5 grudnia 2009r., bowiem sentencja wyroku Trybunału Konstytucyjnego została ogłoszona 5 czerwca 2008r. Jednocześnie weszła w życie ustawa z dnia 9 października 2009r. o zmianie k.k.w., która uchyliła art. 248 k.k.w. Do czasu uchylenia tego przepisu stanowił on obowiązujące prawo, więc wypełnienie jego dyspozycji sprawiało, że uchylona była bezprawność działania lub zaniechania, podmiotu zobowiązanego do stosowania przepisu art. 110 k.k.w.

Powyższe oznacza, iż przepis artykułu 248 k.k.w., dający możliwość odstąpienia, przy zachowaniu odpowiednich warunków, od zapewnienia osadzonemu minimalnego metrażu na jedną osobę w celi – 3 m², obowiązywał przez cały okres, kiedy powód był osadzony w celach, w których mogło panować przeludnienie.

W ocenie Sądu, w realiach niniejszej sprawy, pozwany wypełnił wszystkie warunki w tym przepisie wskazane. Według analizy przeprowadzonej przez Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 26 maja 2008r., były to:

Po pierwsze - przepis art. 248 kkw stanowił odstępstwo od zasady, że powierzchnia w celi więziennej powinna wynosić nie mniej niż 3m² na jedną osobę a zasada wynika z art. 110 § 2 kkw. Ten minimalny standard może być zatem jedynie wyjątkowo zmniejszony. Art. 248 § 1 kkw nie określa jednak, o ile powierzchnia ta może być mniejsza;

Po drugie - zastosowanie przepisu dopuszczalne było jedynie w „szczególnie uzasadnionych wypadkach”.

Po trzecie - czas trwania takiej nadzwyczajnej sytuacji był ujęty w przepisie jako „czas określony”, chociaż przepis nie ustanawiał maksymalnego czasu, nie ograniczał liczby przypadków jego stosowania wobec tej samej osoby, ani nie wyznaczał obowiązkowych przerw między kolejnymi zastosowaniami tej regulacji;

Po czwarte - przepis był adresowany do dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego, który „mógł” dokonać określonej czynności;

Po piąte - dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego był zobligowany do bezzwłocznego powiadomienia sędziego penitencjarnego o umieszczeniu skazanego w celi, w której powierzchnia na jedną osobę wynosi mniej niż 3m².

Ze zgromadzonych w sprawie dowodów nie wynika, iż został spełniony piąty z warunków, pozwany zaś nie twierdzi, iż i powód istotnie osadzony był z przekroczeniem normy powierzchniowej wskazując jedynie że przed grudniem 2009 roku występowało zjawisko przeludnienia. Powód natomiast w żaden sposób nie udowodnił aby było inaczej. Nadto wskazać należy i na tę istotną okoliczność, iż powód będąc osadzonym w (...) w S., jak wynika z jego zeznań ponad trzydzieści razy miał zmienianą celę. Tymczasem zgodnie ze stanowiskiem judykatury naruszeniem przepisu art. 248 § 1 k.k.w. byłoby umieszczenie skazanego w przeludnionej celi na okres odbycia całej bądź znacznej części kary pozbawienia wolności. W sytuacji natomiast, gdy osadzony jest przenoszony z jednych cel do innych, po upływie pewnego odcinka czasu, należy przyjąć, że w danej, przeludnionej celi przebywał on przez czas określony. Oczywiście w rozumieniu tegoż, uchylonego już, przepisu (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 27 sierpnia 2009r. w sprawie I ACa 662/09).

Za zasadnością stanowiska powyższego przemawiając również argumenty użyte przez Trybunał Konstytucyjny dla uzasadnienia decyzji o odroczeniu, na podstawie art. 190 ust. 3 Konstytucji, terminu utraty mocy obowiązującej zakwestionowanego art. 248 § 1 kkw. Z przytoczonych w uzasadnieniu Trybunału motywów wynika, że wziął pod uwagę sytuację faktyczną w polskim więziennictwie, tj. permanentne przeludnienie w zakładach karnych i brak miejsc do odbywania kary pozbawienia wolności. Dalej wskazał, że decyzja o odroczeniu utraty mocy obowiązującej art. 248 § 1 kkw była spowodowana nie tyle potrzebą dokonania zmian w przepisach prawnych, ile koniecznością podjęcia wielu działań natury organizacyjnej, w celu wyeliminowania przeludnienia w zakładach karnych. Natychmiastowa utrata mocy obowiązującej tego przepisu pogłębiłaby istniejącą już, patologiczną sytuację, w której z powodu braku miejsca w zakładach karnych wielu skazanych nie mogłoby odbywać kary. Problem ten dotyczył wówczas ponad 40 tysięcy skazanych. Taki stan rzeczy, w którym prawomocne wyroki sądów nie są wykonywane, prowadziłby do osłabienia autorytetu państwa.

Niewątpliwie powyższe stanowi przesłankę egzoneracyjną (kontratyp) uchylającą bezprawność w rozumieniu wyżej wskazanym i jako taka uchyla odpowiedzialność pozwanego za samo naruszenie normy przeludnienia w celach, w których przebywał powód w okresie do grudnia 2009 roku.

Przechodząc do dalszych rozważań dodać należy, że wskazane wyżej, uznanie, co do zasady, że przebywanie osadzonego w przeludnionej celi, może prowadzić do naruszenia jego dobra osobistego, chociażby w postaci godności, nie oznacza uznania, że każde osadzenie w takich warunkach godzi w dobra osobiste.

Analizując uzasadnienie pozwu oraz wypowiedzi powoda na rozprawie w dniu 29 listopada 2013 roku stwierdzić należy, iż powód poza bardzo ogólnikowymi twierdzeniami na temat stopnia naruszenia jego dóbr osobistych przez pozwanego nie powołał ani konkretnych okoliczności ani konkretnych dowodów na fakty mogące stanowić przesłankę do szczegółowych ustaleń w przedmiocie skutków umieszczenia go w przeludnionych celach, konkretnego wpływu tegoż osadzenia na jego psychikę, samopoczucie, osobowość. Wobec powyższego uzasadnionym jest stwierdzenie, że powód ani nie powołał się, ani nie wykazał, iż jego dobra osobiste zostały naruszone działaniami, które można by uznać za indywidualnie skierowaną przeciwko niemu represję ze strony pozwanego. Powód w pozwie opisał sytuacje, które w takim samym stopniu dotyczyły innych osadzonych.

Zatem, pomimo uznania, że warunki w których osadzony był powód, w zakresie zapewnienia normy powierzchniowej, określonej w art. 110 k.k.w., przez okres pobytu w (...) w S. do grudnia 2009 roku, mogły naruszać jego godność, stwierdzić należy, iż gradacja tych naruszeń nie przybrała jednak takiej formy, w której zasadnym byłoby przyznanie zadośćuczynienia.

Europejski Trybunał Praw Człowieka dokonując wykładni art. 3 wskazanej wyżej Konwencji z 4 listopada 1950r. (Dz. U. z 1993r., Nr 61, poz. 284) stwierdził, że cierpienie i upokorzenie muszą w każdym razie przekraczać nieunikniony element cierpienia wpisanego w pozbawienie wolności, aby stanowiły naruszenie tego przepisu (vide: orzeczenia z dnia 29 kwietnia 2003r., nr (...), P. przeciwko Ukrainie oraz nr (...) M. G. i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu).

Natomiast od grudnia 2009 roku powód na pewno nie odbywał kary pozbawienia wolności w warunkach przeludnienia, gdyż nie wydano wobec niego decyzji w trybie art. 110§2a-2c Kodeksu karnego wykonawczego.

Przed ostateczną konkluzją wskazać należy, iż poza, przyznaniem przez pozwanego twierdzeniem co do czasowego przeludnienia cel (przed grudniem 2009 roku), postępowanie dowodowe nie wykazało aby dobra osobiste powoda były naruszone poprzez inne działania pozwanego.

Przed wszystkim zarzuty powoda dotyczące warunków bytowych i sanitarnych w celach pozwanego oraz trudności z utrzymaniem higieny osobistej okazały się nieuzasadnione. Z materiału dowodowego zebranego w sprawie wynika bowiem, że cele w których przebywał powód wyposażone były w podstawowy sprzęt kwaterunkowy w odpowiedniej ilości, tj. w łóżka do spania oddzielne dla każdego osadzonego, szafki, taborety i stoły. Osadzeni otrzymywali nadto co miesiąc środki higieniczne i środki czystości. W celach przy tym wydzielone były kąciki sanitarne. Odnosząc się w tej kwestii do zarzutów powoda, to wskazać należy, że przepisy prawa budowlanego dotyczące wymogów w zakresie ubikacji (drzwi, ustępów, wysokości pomieszczenia) nie stosuje się do budowli zakładów karnych i aresztów śledczych. Stanowi o tym § 89 ust. 1, w związku z § 75, § 79 ust. 1, § 82 i § 83 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 75, poz. 690, z późn. zm.). Sprawę tę reguluje przepis § 28 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 152, poz. 1493) stanowiący, że „cela mieszkalna winna być wyposażona w łóżko dla każdego skazanego, odpowiednią do liczby skazanych ilość stołów, szafek i taboretów oraz środków do utrzymania czystości w celi. Niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrępujące używanie”. Przepis ten nie wyznacza żadnych konkretnych norm w tym zakresie. Tym samym każdą zabudowę kącika sanitarnego zapewniającą nieskrępowane korzystanie z niego uznać należy za spełniającą stosowne wymagania. „Niekrępujące użytkowanie urządzeń sanitarnych” oznacza bowiem, że podczas korzystania z nich nie mają być widoczne intymne części ciała. Zabudowanie kącika przepierzeniem zapewnia to w zupełności. Dodać należy, że toalety te nie mogą być w pełni zabudowane i zamykane masywnymi drzwiami celem zapobiegania próbom samobójczym i przemocy pomiędzy samymi osadzonymi. Jednocześnie podnieść należy, iż w orzecznictwie powszechnie akceptowany jest pogląd, że ewentualne całkowite nie zabudowanie kącików sanitarnych wynika z wymogów bezpieczeństwa więźniów (m.in. wyrok SA w Łodzi z dnia 13 maja 2009 r., sygn. I ACa 234/09 - niepubl.). Również Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 5 sierpnia 2010 r., sygn. I ACa 508/10 - niepubl., wskazał, iż: „Jedynie częściowe odgrodzenie od reszty celi kącika sanitarnego wynika z konieczności zapewnienia warunków bezpieczeństwa (obserwacja skazanych). Ujemne doznania skazanych wynikające z konieczności obcowania z toaletą znajdującą się w celi, która ponadto nie zapewnia całkowitej intymności winny zatem ustąpić przed nadrzędną wartością jaką jest bezpieczeństwo zdrowia i życia człowieka.” Należy mieć przy tym na uwadze także okoliczność, że w załączniku nr 3, tabeli 2, rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. Nr 186, poz. 1820) określone zostały normy wyposażenia w sprzęt kwaterunkowy cel mieszkalnych bez węzła sanitarnego. Przepis ten pośrednio wskazuje, że istnieje możliwość braku węzła sanitarnego w celi mieszkalnej, a na potrzeby fizjologiczne wymagane jest w celi wiaderko. Podnieść należy również, że jeszcze nie tak dawno - w całej Europie - standardem toalety był przenośny baniak umieszczony w rogu celi, wnoszony przez dyżurnych więźniów zwanych kalifaktorami, standardem był również brak wody bieżącej w celach opalanych zimą przez samych więźniów za pomocą piecy kaflowych. Jak widać od tego czasu, za cenę dużych wyrzeczeń społeczeństwa, warunki socjalne panujące w jednostkach penitencjarnych znacznie się poprawiły. Osadzeni mają w chwili obecnej w celach bieżącą wodę, zabudowane kąciki sanitarne najczęściej wraz z estetycznymi sedesami i wentylacją. Zapewnia im się rozrywki kulturalne, zajęcia sportowe, mają w celach telewizory, gry multimedialne, bogate księgozbiory w bibliotekach itd. Nie oznacza to jednak, że toalety w celach ani same cele mają przypominać standardem pensjonaty wczasowe, zwłaszcza w sytuacji, kiedy znaczna część polskiego społeczeństwa w dalszym ciągu pozbawiona jest dostępu do bieżącej wody nie mówiąc już o innych podstawowych urządzeniach sanitarnych jak toaleta, łazienka czy też centralne ogrzewanie.

Z materiału dowodowego zebranego w sprawie wynika również, że w celach, w których przebywał powód nie było ciepłej wody, jednakże osadzeni korzystali z kąpeli w łaźni raz w tygodniu co jest zgodne z § 30 ust. 3 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 roku w sprawie regulaminu organizacyjno - porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U. 2003, poz. 152, nr 1493), z którego wynika, że skazany korzysta co najmniej raz w tygodniu z ciepłej kąpeli, natomiast kąpiel skazanego chorego odbywa się według wskazań lekarza. W niniejszej sprawie powyższa norma została zachowana, a więc nie doszło do naruszenia prawa w tym zakresie.

Wprawdzie jak wynika z zeznań T. R. sprzęt kwaterunkowy w celach jest stary i zniszczony, a także ściany są brudne, niejednokrotnie zagrzybione. Jednakże - w ocenie Sądu - sama ta okoliczność, nie może przemawiać za przyjęciem, że w związku z powyższym doszło do naruszenia godności powoda. Wskazać też w tym miejscu należy na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2012 roku (IV CSK 473/11), zgodnie z treścią którego nie narusza godności skazanego przebywanie przez okres 3 miesięcy w celi zagrzybionej, wymagającej remontu i nie odpowiadającej standardom estetycznym i użytkowym, wynikające z ogólnej trudnej sytuacji materialnej zakładu karnego, obejmującej wiele osób odbywających karę pozbawienia wolności. Odnosząc się do faktu zawilgocenia cel, wskazać należy, że jest faktem powszechnie znanym, że nielegalne kąpiele jakie w celach urządzają osadzeni przy pomocy miednic plastikowych do prania ręcznego (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17.10.2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, Zał. Nr 3, tab. 1 miednice plastikowe do prania ręcznego wydaje się 1 na 4 osadzonych) są główną przyczyną zawilgocenia i zagrzybienia cel, co z kolei prowokuje ich do składania pozwów o umieszczeniu ich w złych warunkach bytowych. Jak wynika z zeznań T. R. kierownika działu kwatermistrzowskiego pozwanej cele podlegają regularnym remontom.

W tym miejscu wskazać należy, iż przy rozpoznawaniu przedmiotowej sprawy nie można abstrahować od realiów społeczno - gospodarczych panujących w Polsce. Zdaniem Sądu chociażby sytuacja służby zdrowia, osób hospitalizowanych, czy dzieci przebywających w palcówkach opiekuńczo - wychowawczych jest często pod względem bytowym dużo gorsza niż więźniów, którzy przecież znaleźli się w tym, a nie innym miejscu na skutek popełniania przestępstw. Podobnie sytuacja lokalowa wielu rodzin w Polsce, zajmujących mieszkania komunalne czy socjalne jest gorsza pod względem zarówno metrażu, stanu technicznego budynków czy dostępu do mediów od tej opisywanej przez powoda.

Uwzględniając powyższe wskazać należy, że powód przebywając w Zakładzie Karnym w S. miał zapewnione godne warunki. Za gołosłowne uznać należy przy tym jego zarzuty odnośnie złego oświetlenia celi oraz braku wentylacji. Z materiału dowodowego zebranego w sprawie wynika, że w celach znajdują się okna, które można otwierać, w związku z czym osadzeni mają zapewniony dostęp do świeżego powietrza i światła dziennego. Sam zaś fakt zamontowania w oknach przesłon i krat jest zgodny z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 17.10.2003r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych i nie powoduje naruszenia dóbr osobistych osadzonych. W celach znajduje się nadto wentylacja grawitacyjna oraz oświetlenie jarzeniowe. Powód nie wykazał przy tym, że u pozwanego było robactwo, ani też że nie otrzymywał należnych mu środków higienicznych, a niewątpliwie to na powodzie ciążył obowiązek udowodnienia takich okoliczności.

Nieudowodnione pozostały także twierdzenia powoda jakoby pozwany nie zapewniał mu zajęć kulturalno – oświatowych. Jak wynika z zeznań D. J. na terenie zakładu znajduje się biblioteka, świetlica, boisko do piłki nożnej oraz piłki siatkowej. Organizowane są zajęcia sportowe, turnieje i koncerty. Osadzeni korzystają także z telewizji. Powód po zgłoszeniu swojego udziału wychowawcy miał możliwość korzystania z takich rozrywek, chyba że był ukarany karą dyscyplinarną.

Co do narażenia powoda na możliwość zarażenia się chorobami zakaźnymi od współosadzonych, to wskazać należy, że w tym zakresie brak jest również bezprawności w zachowaniu pozwanego. Dział penitencjarny danej jednostki nie ma wiedzy o chorobach osób osadzonych, a podczas rozmieszczania więźniów, nie posługuje się kryterium nosicielstwa. Informacje te objęte są tajemnicą lekarską, a tworzenie enklaw dla osób zakażonych jest sprzeczne z obowiązującymi procedurami.

Nadto wbrew twierdzeniom powoda w sprawie ustalono, iż skazani mają zapewnioną właściwą opiekę zdrowotną. Powód korzystał z pomocy medycznej w tym psychologicznej. (...)nigdy nie odmówił mu opieki lekarskiej. Powód nie udowodnił przy tym by którekolwiek ze schorzeń na które cierpiał, czy też cierpi obecnie, było związane z warunkami pozbawienia wolności. Nie wykazał przy tym, aby był nieprawidłowo leczony lub miał ograniczony dostęp do opieki medycznej.

Z tych wszystkich względów należało powództwo w całości oddalić.

O przyznaniu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu orzeczono na podstawie przepisu § 11ust. 1 pkt 2 w zw. z § 2 ust 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.). Natomiast o kosztach procesu na podstawie art. 102 k.p.c. Ogólną zasadą rządzącą orzeczeniem o kosztach jest tzw. odpowiedzialność za wynik procesu, którą wprowadza art. 98 § 1 kpc. Oznacza ona, iż strona która przegrała spór zobowiązana jest zwrócić stronie przeciwnej koszty niezbędne do celowego dochodzenia jej praw. Kryteria zaliczania kosztów procesu do niezbędnych wprowadza § 2 i 3 tegoż przepisu. Kodeks postępowania cywilnego przewiduje jednak w art. 102 możliwość odstąpienia od zasady wprowadzonej w art. 98, dotyczy to jednak tylko wypadków szczególnie uzasadnionych. Przepis ten urzeczywistnia zasadę słuszności i jako wyjątkowy nie podlega wykładni rozszerzającej. Nie konkretyzuje on pojęcia „wypadków szczególnie uzasadnionych”, toteż ich kwalifikacja należy do sądu, który – uwzględniając całokształt okoliczności konkretnej sprawy – powinien kierować się własnym poczuciem sprawiedliwości, które jednak nie może być dowolne i winno być uzasadnione w sposób umożliwiający jego weryfikowalność w postępowaniu zażaleniowym. Zastosowanie przepisu art. 102 k.p.c. nie wymaga osobnego wniosku od strony przegrywającej. Do kręgu okoliczności branych pod uwagę przez sąd przy ocenie przesłanek z art. 102 k.p.c. należą zarówno fakty związane z samym przebiegiem procesu, jak i będące „na zewnątrz” procesu, zwłaszcza dotyczące stanu majątkowego i sytuacji życiowej strony (vide: Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego, pod redakcją T. Erecińskiego, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1997, s. 196). Okoliczności te powinny być oceniane przede wszystkim z uwzględnieniem zasad współżycia społecznego (vide: post. SN z 14.1.1974 r., II CZ 223/73, niepubl.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego do kręgu tych okoliczności zalicza się m.in. wyjątkowo ciężką sytuację strony przegrywającej (vide: wyrok SN z 17 listopada 1972 r., I PR 423/72, OSNC 1973, Nr 7-8, poz. 138). W niniejszej sprawie, zdaniem Sądu, po stronie powoda zachodzą „szczególnie uzasadnione” przesłanki, usprawiedliwiające zastosowanie art. 102 k.p.c. Jest on od wielu lat osadzony w zakładzie karnym, a ze złożonego oświadczenia wynika, iż nie posiada żadnego majątku ani żadnych dochodów.